

ПОДАТКОВІ ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розкрито особливості податкових інструментів регулювання національної економіки за умов глобалізації. Визначено напрями використання спеціальних режимів оподаткування у національних податкових системах. Сформульовано напрями реформування системи податкових інструментів підтримки господарської діяльності, що спрямоване на посилення стимулюючого впливу податкових преференцій перш за все у сферах активізації інвестиційно-інноваційної діяльності. Запропоновано застосування механізму поглиблення прогресії податку на доходи фізичних осіб із запровадженням вищої ставки на заробітну плату, яка в десятки разів перевищує розмір мінімальної заробітної плати, а також на інші джерела доходів, розмір яких значно перевищує показник мінімальної заробітної плати.

Ключові слова: податки, податкова система, спеціальний режим оподаткування, офшорні зони.

The article describes the features of tax instruments regulating of the national economy in the globalization context. There were formulated the directions to use special tax regimes in national tax systems. Formulated directions of reforming the system of tax instruments supporting economic activities aimed at increasing the stimulating effect of tax preferences primarily in the areas of investment and revitalization of innovation. Application of the

---

* аспірантка кафедри фінансів і банківської справи Національної академії управління

mechanism of progression of deepening the tax on personal income with the introduction of higher rates on wages, which is ten times the minimum wage, as well as other sources of income, significantly higher than the minimum wage.

Keywords: taxes, tax system, special tax, offshore.

В статье раскрыты особенности налоговых инструментов регулирования национальной экономики в условиях глобализации. Определены направления использования специальных режимов налогообложения в национальных налоговых системах. Сформулированы направления реформирования системы налоговых инструментов поддержки хозяйственной деятельности, направленные на усиление стимулирующего влияния налоговых преференций прежде всего в сферах активизации инвестиционно-инновационной деятельности. Предложено применение механизма углубления прогрессии налога на доходы физических лиц с введением высокой ставки на заработную плату, в десятки раз превышающую размер минимальной заработной платы, а также на другие источники доходов, размер которых значительно превышает показатель минимальной заработной платы.

Ключевые слова: налоги, налоговая система, специальный режим налогообложения, оффшорные зоны.

Постановка проблеми. Розвиток світової економіки наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття відбувається під впливом глобалізації. При цьому основними формами її прояву є зростання обсягів міжнародної торгівлі та інвестицій, лібералізація та дерегуляція руху капіталів, диверсифікація світових фінансових ринків, суттєве зростання ролі транснаціональних корпорацій у світових господарських процесах, загострення глобальної конкуренції, формування системи глобального менеджменту, зростання ролі інформаційних технологій в економічному розвитку тощо [1, с. 15].

Вагомого значення за умов виходу економіки на стадію економічного зростання набуває податкове регулювання. Податки, виконуючи ряд функцій, надають державі можливість сприяти створенню економічним суб'єктам належних умов для здійснення господарської діяльності. Особливої вагомості ці процеси набувають на макроекономічному рівні, коли держава повинна створювати сприятливий інвестиційний клімат, вирішувати проблеми структурного і соціального реформування, забезпечувати умови для підтримання стійких темпів економічного зростання.

Метою статті є аналіз проблем становлення податкової системи України та обґрунтування напрямів її вдосконалення за умов глобалізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням аналізу особливостей формування податкових систем присвятили свої наукові праці такі вчені, як Я. Жаліло, А. Крисоватий, Н. Кравчук, І. Луніна, З. Луцишин, О. Молдован, В. Опарін, Ю. Петруня, О. Рогач, Д. Серебрянський, А. Соколовська, О. Савченко, В. Свищук, А. Федосов, А. Філіпенко, Б. Хейфець, К. Швабій та інші. Однак комплексний аналіз проблем становлення і розвитку податкової системи України за умов глобалізаційних викликів поки залишається недостатньо дослідженим.

Основні результати дослідження. Поглиблення кризових явищ у національній економіці вкотре загострило проблему пошуку ефективних фіскальних інструментів подолання негативних тенденцій розвитку економіки України. Саме за допомогою податкової політики держава спроможна, з одного боку, коригувати потоки ринкового переливу капіталу, а з іншого – вносити необхідні зміни у вектор економічного розвитку за допомогою видатків бюджету.

Динамічний розвиток економіки України на основі інвестиційно-інноваційної моделі зростання потребує модернізації податкової системи та підвищення ефективності механізмів перерозподілу фінансових ресурсів. Побудова ефективної національної податкової системи, зменшення

фіскального тиску, створення необтяжливої системи адміністрування податків мають передбачати:

- оптимізацію податкової системи з метою покращення інвестиційного клімату в Україні;
- удосконалення податкового контролю для зосередження уваги контролюючих органів на тих суб'єктах господарювання, які ухиляються від сплати податків;
- мінімізація втручання контролюючих органів у роботу сумлінних платників податків;
- запровадження принципу «довіри» у відносинах податкового органу та платників податків;
- заміна постаудиту платника (що існує зараз) на поточний моніторинг його діяльності та можливість відмови від проведення постійних зустрічних перевірок [2, с. 62-63].

В умовах здійснення реформування податкової системи необхідно звернути увагу на посилення контролю за наданням пільг, скасування неефективних пільг та преференцій, запровадження непрямих методів контролю доходів населення, вдосконалення механізмів стягнення податку на майно у напрямі запровадження вищих ставок оподаткування дорогих об'єктів нерухомості з метою розширення його податкової бази тощо.

Для активізації економічного розвитку і забезпечення структурних зрушень в економіці України недостатньо ефективно використовуються податкові механізми. Перешкодою при цьому є недоліки в формуванні податкової системи та суперечності в проведенні податкової політики. В Україні досягнення стійких темпів економічного зростання та здійснення структурних змін стримуються через нерівномірне податкове навантаження на платників нестабільність податкового законодавства, велика кількість нормативних документів, відсутність застосування регулюючої, стимулюючої і перерозподільної функцій та зосередження здебільшого на фіскальній ролі податків.

Держава зацікавлена у формуванні якомога більшого централізованого фонду фінансових ресурсів – бюджету з метою максимально ефективного виконання державних функцій та завдань. Платники ж податків (фізичні та юридичні особи, резиденти та нерезиденти), з одного боку, зацікавлені у формуванні достатнього обсягу ресурсів, що необхідні для фінансування поточного функціонування та забезпечення наступного розвитку, а з іншого, – у перерахуванні державі адекватної плати за загальносуспільні послуги, які нею надаються. Реформування системи податкового регулювання має бути орієнтованим на послаблення податкового тиску для тих платників податків, які сумлінно сплачують податки та інвестують кошти у виробничий та соціальний розвиток.

Отже, система оподаткування набуде більш стимулюючого характеру, що зацікавлюватиме власників підприємств у реінвестуванні прибутку у виробничий розвиток. Домогосподарства внаслідок зростання доходів матимуть можливість збільшувати свої заощадження та здійснювати інвестиції за допомогою різних видів фінансових інструментів, а зарубіжні платники податків, усвідомлюючи більш вигідні для себе умови оподаткування, також будуть спрямовувати свої капітали в країну, збільшуючи обсяги інвестиційних ресурсів [3, с. 59-61].

Важливим завданням є стимулювання інноваційної діяльності. Тому у розвинених країнах світу набули поширення пільгові податкові режими для підприємств, що здійснюють розробку, впровадження або використання інновацій. Преференціями можуть бути зменшення бази оподаткування, зниження ставки податку на прибуток корпорацій, можливість зміни строків сплати податків (податковий кредит), застосування прискореної норми амортизації. Наприклад, у Франції для новостворених малих підприємств, що працюють у сфері новітніх технологій, встановлені податкові «канікули» тривалістю п'ять років, у Канаді їм надається можливість застосування податкового кредиту на інвестиції в НДДКР (30 %), а застосування єдиної

ставка податку на прибуток корпорацій розміром 12% дозволяє стимулювати розвиток малого бізнесу у наукомістких сферах економіки [4, с. 37-41].

Створення й розвиток територій з особливим режимом оподаткування є ефективним методом формування сприятливого інвестиційного клімату для залучення національного та іноземного капіталу при реалізації стратегії «точок зростання». Для ефективної роботи таких територій в Україні необхідною є реалізація цілого ряду заходів, серед яких податкові стимули в межах зони мають обмежуватися звільненням від сплати ПДВ, акцизного збору, митних зборів; упорядкування розподілу функцій між органами, які відстежують їхню діяльність; прийняті державні програми їх створення мають бути складовими активної регіональної політики.

Висловлюється також і думка про те, що в умовах глобалізації діяльність територій з особливим режимом оподаткування призводять до виникнення недобросовісної податкової конкуренції внаслідок як ухилення від оподаткування, так і його часткової мінімізації; розвитку тіньової економіки; викривлення легальної економічної системи та розвитку недобросовісної економічної конкуренції; зниження рівня зайнятості в фінансовій сфері в країнах, які є фінансовими донорами; диверсифікації економічних процесів та розшарування фінансів по офшорним територіям, що підвищує рівень ризикованості використання спекулятивних операцій [6].

Для територій з особливим режимом оподаткування характерним є, зокрема, відсутність податку на доходи фізичних осіб, що працюють на території зон; максимальне зниження орендної плати та плати за користування окремими ресурсами; відсутність або мінімальний рівень податку на прибуток корпорацій; використання митних, податкових та валютних знижок і преференцій, у тому числі при проведенні зовнішньоторговельних операцій; податкові пільги щодо прибутку, який реінвестується у виробництво або використовується в інноваційних проектах; зниження бюрократичних процедур та спрощення порядку отримання дозволів та ліцензій щодо окремих адміністративних процедур; відсутність

ліцензій на експорт закордон продукції власного виробництва. Незважаючи на це, слід відзначити, що наявність територій з особливим режимом оподаткування є беззаперечним чинником активізації інвестиційного потенціалу країни та покращення рівня інвестиційного клімату.

Важливими передумовами дифузії фінансових центрів та офшорних зон є не лише переваги в міжнародній податковій конкуренції, але й пріоритетність щодо захисту банківської та комерційної таємниці, знижені вимоги щодо забезпечення позичальників при кредитуванні, лібералізаційні умови інвестування та зовнішньоекономічної торгівлі, спрощені процедури реєстрації та ведення бізнесу, відкриття банківських рахунків, проведення операцій на довірені особи, використання провідних методів та інструментів проведення фінансових операцій, в тому числі за рахунок віддаленого доступу тощо. Таким чином, рівень впливу окремих факторів визначає ступінь привабливості офшорних зон для інвесторів загалом та в розрізі територіально-галузевого розвитку офшорних компаній зокрема.

На особливу увагу заслуговує розвиток вільних економічних зон у Китаї, які забезпечують поступальний економічний розвиток та модернізацію економіки протягом останніх десятиліть. З кінця 70-х рр. XX століття в експериментальному режимі у Китаї створено перші вільні економічні зон, що базувалися на принципі пріоритетного залучення не лише іноземного капіталу, але й високих технологій та виробництв. Основу державного регулювання діяльності вільних економічних зон Китаю складають елементи інвестицій, технологічного розвитку, кластеризації та стабільності державної економічної політики, що дозволяє вдало поєднувати інструменти ринкового та адміністративного управління економікою.

Пріоритетність залучення іноземних інвестицій у розвиток промисловості слід корегувати на зміну акцентів стосовно розвитку внутрішнього інвестування. При цьому переваги віддаються використанню офшорного аутсорсингу, тобто передачі окремих бізнес-процесів на території країн, які мають пільгові режими діяльності, що загалом активізується в

умовах глобалізації світової економіки та інтернаціоналізації виробничо-технологічних процесів. Однак світові профільні організації, наприклад, Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) для подолання причин та наслідків діяльності офшорних зон з метою легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, вимагає реалізації жорстких правил ідентифікації клієнтів, заборони випуску цінних паперів на пред'явника та обов'язкової ідентифікації кінцевих (реальних) власників [7, с. 91-92].

Проведений аналіз дає змогу визначити напрями розвитку територій зі спеціальним режимом оподаткування у національній економіці, яке має забезпечуватися через: повне скасування бюджетного відшкодування за операціями з фірмами, що зареєстровані на території таких зон; впровадження податку на переміщення капіталу до них; використання звичайних ринкових цін при проведенні операцій з фірмами, що зареєстровані на території таких зон; забезпечення контролю за використанням та цільовим спрямуванням податкових пільг; стимулювання покращення інвестиційного клімату за рахунок спрощення умов реєстрації та ведення бізнесу, умов землекористування, оптимізації наглядово-дозвільної системи; застосування податкових пільг до чітко визначеного переліку виробників за умов повного виконання ними зобов'язань стосовно реалізації інноваційних проектів; забезпечення реалізації державної програми регіонального розвитку та стимулювання розвитку депресивних територій.

Надто високі видатки бюджету призводять до того, що податкова політика є орієнтованою виключно на вилучення фінансового ресурсу із корпоративного сектору. Пріоритет мобілізації коштів об'єктивно спричиняє посилення рівня податкового навантаження на підприємства. Зниження ставок основних податків, запровадження податкових стимулів та інші заходи щодо полегшення фіскального тягаря нівелюються іншими діями контрольних органів щодо вилучення фінансового ресурсу підприємств, зокрема, у спосіб затримування відшкодування ПДВ, стягнення авансових

податкових платежів, накладення максимальних штрафів за порушення податкового законодавства, блокування можливості отримання податкового кредиту із ПДВ, завищення митної вартості імпорту товарів тощо. Надмірна фіскальна орієнтація податкової системи є одним із головних чинників стримування підприємницької активності, оскільки обумовлює вилучення фінансових ресурсів, необхідних для підтримки поточної діяльності та здійснення інвестицій.

В Україні успішна реалізація економічних реформ значною мірою залежить від податкової політики та стабільного функціонування податкової системи, а тому для забезпечення очікуваних результатів необхідним є її суттєве реформування. О. Савченко обґрунтовує пропозиції, відповідно до яких, наприклад, податок на доходи фізичних осіб має становити 0% у разі, коли їх розмір не перевищує однієї мінімальної зарплати, 10% – у разі перевищення доходів розміру однієї мінімальної зарплати, 15% – на доходи, розмір яких перевищує десять мінімальних зарплат. Податок на додану вартість має становити 15%, а податок на прибуток підприємств, який розраховується за міжнародними стандартами, має становити 15%, податок на виплату дивідендів – 5%, податок на продаж житла і транспортних засобів – 2%, податок на продаж іноземної валюти та цінних паперів – 1%. Підприємства малого та середнього бізнесу з оборотом до 25 млн. гривень повинні мати право замінити податок на прибуток податком з продажу за ставкою 2%, а ПДВ – податком з продажу за ставкою 3% [5, с. 41-42].

Очевидно, що адекватна протидія найбільш великомасштабним схемам ухиляння від податків і виведення капіталу з України потребує набагато серйозніших заходів і належного контролю. Тим часом, імплементація прийнятого у 2013 році закону не лише затягується, а й може бути фактично заблокованою із посиленням на складність процедур, необхідність тривалішого адаптаційного періоду, а також відсутність у вітчизняних платників податків практичного досвіду в питаннях трансфертного ціноутворення [9].

Так, наприклад, протягом першого півріччя 2014 р., за даними Державної служби статистики, українські компанії поставили тільки в офшори з «чорного списку» товарів і послуг на більш як 3,6 млрд дол. У той же час, за іншими даними цей обсяг становив 133 млрд грн. Різниця, найшвидше, визначається тим, що в цьому разі перелік юрисдикцій, віднесених до низькоподаткових, є набагато більшим, враховуючи й такі «цивілізовані гавані», як Швейцарія, Австрія, Ліхтенштейн. Частка таких «гаваней» в українському експорті продовжує становити близько 70-75% [6].

Слід зазначити, що використання пільгових податкових режимів, як правило, створює сприятливий клімат для активізації підприємницької діяльності, вкладення інвестицій в оновлення та модернізацію обладнання, інноваційної діяльності тощо, що в цілому є важливими факторами забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів [8, с. 31]. Застосування пільгових податкових режимів в Україні в основному спрямоване на стимулювання розвитку сфери малого підприємництва і передбачає стягування єдиного податку для фізичних і юридичних осіб, фіксованого податку, а також спеціального торгового патенту. Реформування податкової системи має зосереджуватися на корекції засад податкової системи та вдосконаленні механізмів і процедур задля поєднання завдань сприятливості податкової політики для підприємництва та розвитку, достатньої фіскальної ефективності й реалізації соціальних функцій податків [10, с. 99-100].

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок про те, що Україна потребує нової стратегії реформи податкової системи. Ефективна податкова система має забезпечувати узгодження інтересів держави, суб'єктів господарювання та регіонів з урахуванням існуючого співвідношення у рівнях їх розвитку і реальних можливостей, а також створити такі умови ведення підприємницької діяльності, які покликані сприяти більш повному використанню резервів забезпечення стійкого економічного зростання в Україні. Запропоновані пріоритети податкової реформи можуть стати

основою нової стратегії реформи, а реалізація представлених пропозицій дасть змогу наблизити фіскальний простір України до європейських стандартів, підвищити фіскальну ефективність податкової системи та забезпечити її соціальну справедливість.

Список використаних джерел:

1. Філіпенко А. С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність / А. С. Філіпенко. – К.: Знання, 2007. – 670 с.
2. Петруня Ю. Податкові інструменти регулювання економічних процесів / Ю. Петруня // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2012 – №5. – С. 59-66.
3. Свищук А. Теоретичні засади податкового регулювання економіки / А. Свищук // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2013. – №5. – С. 57-69.
4. Молдован О. О. Стратегія реформування системи державних фінансів України: завдання, пріоритети, механізми : аналіт. доп. / О. О. Молдован. – К. : НІСД, 2014. – 48 с.
5. Савченко О. Реформи, які потрібні суспільству / О. Савченко // Вісник Міністерства доходів і зборів України. – 2014. – №39. – С. 40-42.
6. <http://gazeta.dt.ua/finances/podatkovo-reformena-europeya-nemaye-mezhi-nedoskonalosti-.html>
7. Жебчук Л. Фіскальне партнерство: ефективна взаємодія держави та платників податків / Л. Жебчук // Наукові праці НДФІ. – 2014. – Вип. 2. – С. 88-94.
8. Хейфец Б. Как деофшоризовать Россию / Б. Хейфец // Мир новой экономики. – 2014. – №2. – С. 29-34.
9. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення: закон України від 4. 07. 2013 р. № 408-VII

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/408-18>

10. Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання : аналіт. доп. / Я. А. Жаліло, К. А. Кононенко, В. М. Яблонський [та ін.]; за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2014. – 132 с.